

Partneri koji uti u na
promenu - to je put
prema napretku

STRANA 2

Žene preduzetnice
grade svoju viziju

STRANA 3

Seoske žene na Kosovu
stvaraju radna mesta i
poboljšavaju život

STRANA 4

2019 DECEMBAR Bilten.

STVARANJE NOVIH
RADNIH MESTA
I TRŽIŠNE
MOGUĆNOSTI

Via Ferrata Panorama, Prizren. Slika : Lis Dorambari

Stvaranje nezaboravnih iskustava za turiste

Iskustvo unutar odredišta, zatim još jedno iskustvo unutar te iste destinacije i tako dalje do poslednjeg dana turneje. Izlet kojeg obeležavaju ne samo posećena mesta, ukusna hrana ili kupljeni suvenirni - već putovanje obeleženo iskustvima, nekim romanom ili nekim manje ili više poznatim mestima ali na novoj destinaciji. To su iskustva koja će turistu poneti svojoj kući.

U 2019 godini mnogi vlasnici turističkih proizvoda na Kosovu su iskoristili mogućnost kako bi poboljšali turističku ponudu zemlje novim proizvodima.

Kao odredište već postojeće liste uzbudljivih aktivnosti na otvorenom koje treba videti i uraditi u Peći još je više obogatio **Marimangat** novom Via Ferrata 3 i jedinstvenim turističkim proizvodom u zemlji - Tibetanskim mostom, najdužim ove vrste na Balkanu dužine 41 metra i visine 60 metara. **Wander Adventures** otvorio je novi hostel

i kampovanje. Kamp u Velikom štupeku kompanije **Camping LLC-a** u srcu rugovskog kanjona koji se razvija nudiće drvene (glamping) glamurozne kamp prostorije, obalu rečne plaže, bioskop na otvorenom i još mnogo toga.

Poznat po bogatom kulturnom i istorijskom nasleđu, domom DOKUFEST-a, Prizren se pojavljuje kao novo mesto za ljubitelje adrenalina. Pomoću **Supercampers-a** možete se baviti brdskim biciklizmom i vožnjom kajakom duž reka u tom području. Via Ferrata Panorama upravo se pridružila listi ostalih sličnih staza na Kosovu, proizvodom kojim upravlja **Planinarsko udruženje SHARRI**. Sa pilotima Aero kluba **SHKABA** možete paragladirati iznad grada kako biste uživali u drugoj vrsti pogleda.

U Prištini, sa živahnim gradskim životom, kulturom ispijanja kafe i spomenicima iz različitih epoha, još uvek možete da doživite nalet adrenalina, ra-

deći nešto drugačije. **RAZ Escape Room** je skućeni prostor u blizini centra grada u kojem možete otključati veliku misteriju. Ukoliko se odlučite za prirodu, staza u **Staništu medveda** pruža priliku za opuštajuću šetnju uz učenje o autohtonim vrstama i njihovom staništu. Ljubitelji srednjovekovnih znamenitosti tokom 2020 godine, mogu doživeti borbu sa mačevima i još mnogo toga u parku srednjovekovne tematike u Gračanici, u projektu **Ordo Draconisa**.

Koristeći darove prirode i ljudskih inovacija, 2019 godinu obeležilo je obilje ideja koje su urodile plodom ili su na putu da postanu nova iskustva koja će ta zemlja ponuditi turistima 2020 godine, a njihovo putovanje na Kosovo učiniće nezaboravnim. Svi ovi novi proizvodi rezultat su saradnje svih aktera u privatnom i javnom sektoru, uz podršku Švicarske agencije za razvoj i saradnju, a svaki od njih ima aktivnu ulogu u razvoju turističkog sektora!

IZDAVAJAMO IZ NAŠEG RADA

Partneri koji uti u na promenu - to je put prema napretku

■ Šta se događa kada kompanije povećaju proizvodnju, proizvode raznovrsne proizvode i poboljšaju kvalitet? Između ostalih pogodnosti, stvara se više radnih mesta. Kroz aktivnosti u sektoru hrane i prirodnih sastojaka, PPSE saraduje sa sektorima koji su fokusirani na inovacije, rast i pristup novim tržištima. Cilj je uticati na održive pozitivne promene. Ovi partneri uključuju kompanije izvoznice, sabirne centre, male i srednje proizvođače i vodeće poljoprivrednike, trgovce ulaznim proizvodima, pružaoce marketinških usluga ili agencije koje olakšavaju trgovinske veze.

U skladu sa vizijom da postane lider u sektoru prerade lekovitih i aromatičnih biljaka, **ADE grupa** otvorila je novo i moderno postrojenje za preradu na centralnom Kosovu. Kroz partnerstvo sa PPSE-om, kompanija je nabavila mašinu za žetvu. Pored uzgoja i sakupljanja LAB-ova, ADE grupa usko saraduje sa poljoprivrednicima pružajući im savetodavne usluge o novim tehnikama gajenja, ulaganjima i obezbeđivanjem tržišta. Kompanija je nedavno dobila organsku sertifikaciju.

Novi proizvodi su siguran način da kompanije ostanu relevantne, konkurentne i zadovolje potražnju potrošača. **TP "N&N" Komerc**, koja proizvodi kolače sa medom "Medenjaka paša", preko PPSE-a je nabavila novu liniju za preradu. Dva nova proizvoda kompanije su: čokoladni medeni kolačići i glazirani medeni kolačići. Otvara se najmanje 6 novih radnih mesta za žene sa sela iz manjinskih zajednica. Partnerstvo sa **Kodrom e Diellit** upotpunjuje njihovu listu proizvoda novim proizvodima na bazi sušenog voća i pecivima i šipkama od sušenog voća. Ova promena direktno utiče

na rast kompanije, otvaranje novih radnih mesta na nivou kompanije i prodor na regionalna i EU tržišta.

Kvalitetni model uzgoja sadnica povrća na Kosovu takođe raste i sam! U 2018 godini naša zajednička aktivnost sa **Fidanishtja e Godancit**, rasadnikom povrća još od 1993 godine, fokusirana je na unapređenje tehnologije proizvodnje sadnica u postojećem plastenicima. U 2019 godini, PPSE je potpisao drugu fazu saradnje s ovim biznisom radi nadogradnje dodatnih 0,1 hektara ovog specijalizovanog proizvođača sadnica povrća. Pošto je proizvodnja povrća na Kosovu jedan od najvažnijih sektora poljoprivrede, kvalitet sadnica koje će proizvesti Fidanishtja e Godancit predstavlja važan

korak ka većem prinosu i kvalitetu i doprinosi daljem povećanju svesti poljoprivrednika o prednostima ovog načina proizvodnje sadnica.

Rastuće preduzeće mora imati brend koji pokazuje tu energiju rasta i čini da se njegovi proizvodi ističu iz mnoštva. Naš partner **Natyra**, prerađivač sirćeta i različitih vrsta čajeva od lekovitih aromatičnih biljaka, u procesu je povećanja proizvodnih kapaciteta i poboljšanja svojih krajnjih proizvoda, uključujući pakovanje. Za proizvođače poput Natyre, PPSE je olakšao marketinške usluge koje između ostalog pomažu kompanijama u njihovim potrebama za brendom i marketingom. Poboljšani proizvodi sa poboljšanom ambalažom biće novi dodatak lokalnom tržištu.

Žene preduzetnice grade svoju viziju

■ Ako se osvrnemo sa namerom da vidimo gde su žene u privatnom sektoru, pronaći ćemo ih kao vlasnike preduzeća, izvršne direktore, menadžere; pronaći ćemo ih kako vode grupe po planinama, kako sakupljaju lekovite aromatične biljke, uzgajaju povrće, nadgledaju procese i osiguravaju da preduzeća posluju i zarađuju za život svojih porodica.

Ali šta znači biti preduzetnica? Koje su njihove strategije u pronalazhenju ili stvaranju zaposlenja? Kako mogu kreativno razmišljati, umrežavati se i donositi inovativne pristupe? Šta pokreće njihovu viziju?

Da bi istražili neka od ovih pitanja i naučili od samih žena šta im treba da bi uspele u svojim odabranim ulogama, PPSE je u novembru 2019 godine organizovao dva različita događaja na kojima je se okupilo preko 70 žena preduzetnica i profesionalaca iz turizma, prehrambene industrije i gastronomije, marketinga i ICT sektora.

Tokom prvog dana radionice, učesnice su učestvovala u diskusiji i razmenjivale ideje između žena iz oblasti prehrambene industrije, turizma, ICT-a i marketinga. Ideja ovog miksa i formata bila je da se učesnicama omogući prostor za kreativno razmišljanje u nameri da podstaknu umrežavanje i inovativne pristupe za suočavanje sa izazovima, preprekama i jasnije razmišljanje o svojim sledećim koracima i viziji. Cilj je bio da se

od samih žena otkrije šta je dobro urađeno i šta još treba učiniti i da se ove informacije iskoriste u predstojećim aktivnostima i intervencijama.

Drugi dan radionice je bio posvećen umrežavanju sa dva ključna cilja. Prvi cilj je bio da se, okupe dva panela žena lidera iz svojih oblasti sa Kosova i Albanije, kako bi razgovarale o njihovom putu i rastu kompanije, važnosti umrežavanja, mentorstva, liderskih veština koje bi trebale da poseduju žene 21 veka i kako žene iz privatnog sektora i drugih sektora mogu da se okupe u moćnu mrežu svog ekonomskog osnaživanja. Panel diskusije su propraćene mogućnostima umrežavanja među učesnicama iz publike (sve žene preduzetnice) i panelistima.

Swisscontact-ov projekat na Kosovu o Promovisanju zapošljavanja u privatnom sektoru (PPSE) deluje u sektoru prehrambenih i prirodnih sastojaka i u turističkom sektoru. Projektna intervencija aktivno nastoje da uključe rodnu ravnopravnost i ekonomsko osnaživanje žena u svim sektorskim aktivnostima i na svim nivoima. Zapravo, preko 40% zaposlenih sa punim radnim vremenom i osoba koje su imali koristi od projektnih aktivnosti u 2019 godini su žene. PPSE ima za cilj da unapredi integrisanje žena u sve intervencije sa oba sektora i da ih osnaži kroz ciljane aktivnosti.

DA LI STE ZNALI...?

A

... da usluge brendiranja, dizajna, marketinga i upravljanja društvenim medijima mogu biti kreativne, profesionalne i pristupačne za mikro i male kompanije za preradu hrane? Kroz sporazum o partnerstvu između PPSE-a i **United Pixels Akademije**, grupa kreativnih mladih diplomaca akademije blisko je saradivala sa malim kompanijama za preradu hrane kako bi poboljšali brendiranje i plasman novih finalnih prerađenih proizvoda. Biofruti, kompanija koja sakuplja i prerađuje lekovite aromatične biljke, kroz ovo partnerstvo sada ima novo dizajniran moderan brend. Vlasnica Zarije Malsiu rekla je da je veoma zadovoljna uslugom i krajnjim proizvodom jednog od mladih dizajnera.

B

... da je ugostiteljski sektor presudan za razvoj i održivost destinacija? "Uticajni točak" je korisno sredstvo za vlasnike hotela i menadžere da razumeju uticaj svoje aktivnosti na okolna preduzeća, područja, ljude i, u širem obimu, ekonomiju. Ovaj alat je razrađen tokom radionice koju je Swisscontact organizovao za predstavnike ugostiteljske industrije na Kosovu, na kojoj su učesnici razgovarali o tome kako su ove informacije ključne za poboljšanje iskustva posetilaca i njihov rast. "Preduzeću mere kako bih efikasno povećao pozitivan uticaj našeg hotela na socijalne, ekonomske i ekološke aspekte", rekao je Rron Jupa, vlasnik hotela Çarshia e Jupave, koji je prisustvovao radionici.

C

... kuvar Kurt Scheller stigao je na Kosovo preko Swisscontact-ovog starijeg stručnog korpusa da bi direktno radio sa kuharima i menadžerima restorana Vila Park, da bi uveo značajne promene u svoj jelovnik. Tokom dvonedeljne misije s Vila Parkom, kuvar Scheller pomno je nadgledao obuku jednog mladog kuvara. "U ove dve nedelje naučio sam mnogo o gastronomiji, važnim stvarima", rekao je pripravnik Riza Çolaku. Zadaci SEC-a ostavljaju tragove širom sveta, bez obzira na to gde stručnjaci putuju i dele znanje [kliknite ovde za video](#).

D

... nova laserska mašina za sortiranje koju je nabavio **Produktet Natyrale te Kosovës (PNK)** uz podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju, sortira semenke bundeve na osnovu veličine, oblika, konzistentnosti i drugih parametara potrebnih za ispunjavanje međunarodnih standarda kvaliteta. Kroz ovo zajedničko ulaganje, samo u 2018 godini PNK je imao 6 novih stalno zaposlenih u fabrici, od kojih su 2 žene; i zaposlio 12 dodatnih sezonskih radnika tokom 8 meseci. "Sa kompanijom imam četvorogodišnji ugovor i već 4 godine gajim bundeve.. To mi daje veću sigurnost u životu", rekao je Drin Mula, jedan od 45 ugovorenih poljoprivrednika [kliknite ovde za video](#)

ŠEMATSKI PLAN ZA PROMENU

Seoske žene na Kosovu stvaraju radna mesta i poboljšavaju život

Povećana uključenost žena u lanac vrednosti hrane i prirodnih sastojaka jedan je od pokazatelja rezultata PPSE-a. U 2018 godini sve aktivnosti u ovom sektoru dovele su do oko 475 zaposlenih sa punim radnim vremenom, od čega su 189 žene, a oko 1.731 zaposlenika je dodatno zaposleno, od čega su 676 žene.

Aferdita Murati, ponosna je na svoju liniju svežih sokova i džemova od malina i to s pravom. Sve je počelo 2014. godine, kada je Aferdita imala visok prinosa maline sa svojih 4 hektara zemlje i višak je iskoristila za pravljenje džema od maline za svoju decu, zajedno sa svežim, ručno stisnutim sokom od bobica aronije. Njeno preduzeće sada prodaje sve veću listu proizvoda u preko 500 prodavnica širom zemlje.

Od kada je započela sa proizvodnjom, Aferdita je postala redovan izlagač na svakom sajmu hrane na kojem je mogla otići. "Nikada ne bih postigla ništa bez umrežavanja. To je nedostajući sastojak koji je iznad ideje i volje ako želite da postignete svoju viziju", to su Aferditini saveti bilo kojoj preduzetnici. Osim biznisa ona je osnovala NVO za podsticanje umrežavanja žena u regionu i sticanje veština za zaradu za život.

U 2017. godini Aferdita je proširila svoj rad

na uzgoj bobica aronije i svežeg prirodnog soka od aronije koji se prodaje 15 evra po litri. Kako je lista klijenata rasla, zaposlila je porodicu i druge žene sa sela da bude u toku sa potražnjom.

Uz podršku opštinskih vlasti i donatora, poput Švajcarske agencije za razvoj i saradnju, Aferdita je registrovala svoje poslovanje, kupila prve komade opreme i izgradila proizvodne pogone. Kroz Swisscontact-ovu podršku kupila je automatsku mašinu za punjenje i zatvaranje boca. "Za punjenje i zatvaranje 500 boca trebalo je četiri osobe da rade celi dan. Ovom mašinom proces dovršujemo za manje od 30 minuta", kaže zadovoljna Aferdita sa efikasnošću postupka koja je rezultirala većom dobiti.

Prema njenim rečima, ključna je podrška donatora, posebno preduzeća u vlasništvu žena.

Kroz saradnju sa Swisscontactom, razvije novi brend za svoju rastuću listu proizvoda, patentirati će svoje recepte i uraditi odgovarajući marketinški plan. Njen cilj je zadržati jedinstveni zanatski karakter proizvoda koji ih razlikuju i započeti izvoz.

[Kliknite ovde](#) kako bi ste pročitali celu priču objavljenu povodom međunarodnog dana seoskih žena.

Ul. Sulejman Vokši Br.42 | 10000 Pristina, Kosovo
Tel: +383(0)38220403
email: ppseinfo@swisscontact.org
website: www.ppse-kosovo.org and
www.swisscontact.org/kosovo
www.facebook.com/ppse.kosovo
https://twitter.com/PPSE_Kosovo
<https://www.instagram.com/ppsekosovo/>

Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru

Projekat Švajcarske agencije za razvoj i saradnju "Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru" sprovode Swisscontact i Riinvest Institute.